

ФУНКЦІЇ ДЕТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ ХЕРСОНСЬКИХ ПОЕТІВ

Олексенко В.П. Функції детермінологічної лексики у творах херсонських поетів.

У статті на матеріалі творів поетів Херсонщини з'ясовано функції детермінологічної лексики.

Ключові слова: лексична система, термінологія, детермінологічна лексика, термін.

Oleksenko V.P. Functions of determinological lexics in works of literature of Kherson region.

In the article on the material of works of literature of poets of Kherson region functions of determinological lexics are defined.

Key words: lexical system, terminology, determinological lexics, term.

Мова, її система і виражальні засоби безперервно розвиваються, утворюють нові форми, втрачають або переосмислюють старі. На різних мовних рівнях темпи цих змін неоднакові. Оскільки слова з'являються разом із новими предметами і явищами (за необхідністю їх номінації) і поступово зникають разом із ними або набувають нових значень, то найбільш яскраво мовні зміни виявляються у лексиці. Лексична система будь-якої мови є найбільш гнучкою і динамічною порівняно з іншими підсистемами, які виділяють в мові.

У літературну мову потрапляє багато слів-термінів зі спеціальних галузей знання та згодом, коли позначувані ними явища і поняття стають ознакою щогодинного побуту, нові терміни поповнюють собою загальнономовний словник.

Явище термінологізації інтерпретується у лінгвістичних працях як процес залучення звичайних слів до різних терміносистем шляхом надання їм дефініцій. Оскільки термін є словом, він, як і кожне слово, обов'язково узагальнює, виникає внаслідок абстрагуючої роботи мислення. Узагальнення та абстрагування – найважливіші риси, що споріднюють термін з-поза термінологічною лексикою, зумовлюють перехід звичайних слів у терміни і терміни у звичайні слова[9, 135].

Вийшовши за межі свого термінологічного поля, термін втрачає свої ознаки, оскільки свої спеціальні зв'язки змінює на місце в колі звичайних предметів і явищ, тобто **детермінологізується**. У результаті цього термін починає функціонувати як звичайне слово [9, 53].

У мові художньої літератури часто використовують термінологічну лексику. Тут терміни можуть уживатись у прямому значенні, а можуть детермінологізуватися. Це пояснюється тим, що в умовах НТР живе мовлення постійно поповнюється новими словами, сталими словосполученнями, термінами. У художніх творах термінологічні вирази і слова зазнають у своєму семантичному плані звуження чи розширення, вживаються переносно, втрачаючи свою науково-технічну номінацію. Таким

чином, взаємодія між художньою мовою і термінами різних галузей людської діяльності постійно зростає, а особливо в останні десятиліття.

У словниковому складі української літературної мови помітне місце належить термінологічній лексиці, кількість якої весь час помітно зростає. До термінологічної лексики належать усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». У лінгвістиці теоретичне вивчення питань, пов'язаних із термінологією, яка є функціонально важливою для професійної діяльності людини ділянкою мови, почалося відносно давно. На сучасному етапі існує значна кількість наукових праць, присвячених питанням термінологічної та детермінологічної лексики як складової мови. У них, зокрема, порушуються питання про роль і місце термінів у лексичній системі мови (В.Даниленко, Б.Головін, І.Ковалик, В.Русанівський, Г.Мацюк та ін.), про особливості термінів у плані виразу змісту та специфіки його функціонування (О.Реформатський, І.Комарова), стандартизації та уніфікації термінологічних систем (Д.Лотте, А.Крижанівська).

Термінологія сучасної української літературної мови дуже багата й розгалужена відповідно до існуючих у теперішньому суспільстві знань. Терміни, що функціонують в окремих наукових галузях, утворюють спеціальні терміносистеми, в яких діють внутрішні закономірності організації саме цієї структури. Так, існують суспільно-політична, філософська, юридична, військова, літературознавча, біологічна, архітектурна, музична, образотворча, біологічна, медична та інші терміносистеми.

Термінологічна лексика функціонує переважно у науковому стилі, частково – в публіцистичному та офіційно-діловому. Мова художньої літератури являє собою особливе поле реального функціонування науково-технічної термінології, що є однією з характерних ознак і норм нового часу, а саме: намагання письменників і поетів надати оригінальності своїм творам та поетично передати зрушення у розвитку науки і техніки, а роль термінології в лексичних процесах, що визначають розвиток сучасної української прози, є дуже показовою.

Як зазначав Л.А.Булаховський, «термінологічна лексика наук та мистецтв не може мати живого, ґрунтового існування в мові інакше, як входячи своїм корінням в їх реальний розвиток у країні, де вживається дана мова..., широке знайомство з нею, відображене в розмовній мові, проникнення термінологічної лексики в мову художньої літератури – ... один із важливих показників високого рівня та різнобічності сучасної нашої культури» [3, 343].

Лінгвістична література відбиває різні погляди на явище детермінологізації. За визначенням О.В.Суперанської, принципово кожен термін може стати словом загальної лексики. Відбувається **детермінологізація терміна**. Останній при цьому втрачає свою концептуальність, системність, однозначність і набуває нових властивостей, тобто виникає нове слово з термінологічним значенням, що потребує вже не дефініції, а пояснення [18, 133]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що, на думку мовознавця, термін існує як термін до тих пір, поки він

нерозривно пов'язаний зі своїм поняттям. Як тільки цей зв'язок порушується чи переривається, відбувається **детермінологізація**. Набуваючи загального вжитку, термін стає словом загальної лексики, позбавленим термінологічної точності і вже не пов'язаним зі спеціальним поняттям, існуюча для нього в системі термінів дефініція стає непотрібною.

Важко погодитись із таким твердженням, оскільки зв'язок між поняттям і детермінологічним словом повністю не втрачається. Детермінологізуючись у тексті і набуваючи функцій метафори, порівняння, термін зберігає зв'язок із певною ознакою поняття зі спеціальної сфери вжитку. Згідно з Т.К.Молодідом, терміни, що зі стилістичною метою для створення яскравих образів, використовуються у мові художньої літератури, проходять зворотний шлях – назад до загального слова. Якщо «термінологізуючись у свій час, вони усталились як назви понять, позбавлені емоційного забарвлення, як члени вузької термінологічної системи, де немає місця синонімам, то тепер усе відбувається навпаки: термін повертається в лоно звичайних слів, скидає з себе особливе, спеціальне і уподібнюється загальноновживаному, звичайному» [10, 146], але це уподібнення відбувається не до кінця – звукова форма слова не змінюється і обов'язково викладає асоціацію з тією сферою, звідки його взято [10, 146].

Вивченням питання детермінологізації займались Т.І.Панько, І.М.Кочан, Г.П.Мацюк. На їх думку, в основі розвитку нетермінологічних значень від термінологічних – абстрагуюча властивість мислення, що встановлює зв'язки між поняттями науковими з неспеціальної, побутової сфери. Проте вони не розглядають особливостей уживання термінів у художньому стилі, а зупиняються на питанні проникнення термінів у загальноновживану мову. Чіткого визначення поняття детермінологізація Т.І.Панько, І.М.Кочан, Г.П.Мацюк не дають, але зазначають, що «питання детермінологізації багато в чому залишається дискусійним» [14, 213].

Важливу роль у вивченні питання детермінологізації відіграє праця Н.Ф.Непийводи. На думку дослідниці, дефінітивну функцію слово виконує лише при спілкуванні науковців певної галузі, а також у тій терміносистемі, до якої належить. Вийшовши за межі свого термінологічного поля, термін перестає бути терміном, оскільки свої спеціальні зв'язки змінює на місце в колі звичайних предметів та явищ, тобто детермінологізується [12]. Дослідниця робить висновок, що у загальнолітературній мові поширюються не терміни, а колишні терміни. Колишні терміни можуть зазнавати у мові таких же змін, як звичайні слова – розширювати, звужувати або змінювати свою семантику.

Функційне призначення детермінологічної лексики у художньому творі різноманітне. Втративши дефінітивну функцію, термін входить до складу метафори, порівняння, стає епітетом, створюючи яскраві образи, посилюючи виразність тексту, відображаючи характерні ознаки мовного процесу доби, індивідуальний стиль письменника.

Найчастіше детермінологічні слова виступають у складі метафори. Метафоризуючись, термін втрачає своє первинне значення і стає

загальноживаним словом. **Метафоризація терміна** – перенесення назви одного явища на інше за ознакою подібності цих явищ із метою індивідуалізації зображуваного явища. Незвичне використання терміна привертає увагу читача. На думку Т.К.Молодіда, терміни є специфічними словами в мові, але не абсолютно відмінними від інших слів, «поширення метафоричного вживання термінів у різних мовних стилях є одним із вагомих фактів на користь твердження про зближення різних мовних стилів у наш час» [10, 149]. Отже, завдяки метафоричності точніше вимальовуються деталі загальної дії.

Таким чином, проаналізувавши твори М.Братана, Л.Куліша, А.Кичинського, маємо змогу виділити такі функції **детермінологічної лексики**:

- 1) розкриття психологічного стану героя;
- 2) надання оригінальності та образності твору;
- 3) створення комічного ефекту;
- 4) піднесення головної ідеї твору;
- 5) персоніфікація образів.

Терміни входять до складу метафор. Завдяки видозмінам спеціальне найменування набуває нових функцій, вступає у сферу нових зв'язків, які регулюються співвідношенням понять у системі загальнолітературної мови. Такі метафори стають влучним засобом характеристики персонажів художнього твору.

Найчастіше за допомогою детермінологічних слів з географічної, музичної, літературознавчої групи Микола Братан передає відчуття і переживання ліричного героя, його психологічний стан.

Пронизував єство моє й сумління,
Пропахлий чебрецем **меридіан** [2, 30].

Меридіан – уявна лінія, що утворюється при перетині земної кулі площиною, що проходить через будь-яку точку земної поверхні і вісь обертання Землі [13, II, 171]. За допомогою детермінологічного слова *меридіан* автор підводить підсумок усього прожитого життя.

Непросто, нелегко давалась вона,
Можливо, ще й досі не зовсім ясна.
Та чується голос душі, не **сурми** [2, 11].

Сурма – духовний музичний інструмент прямої видовженої форми, який використовується переважно як сигнальний [13, II, 483]. Письменник змальовує переповнене почуття кохання героя, що вже не в змозі перебувати в серці. Цей термін вказує на переживання ліричного героя, які вириваються з його душі з невідомою силою. Але ці переживання є даремними. Таким чином, детермінологізоване слово *сурма* служить засобом передачі людських почуттів, розкриває душевний стан поетичного образу.

У деяких поезіях М.Братана детермінологічна лексика вживається більше у своєму прямому значенні, ніж у складі метафоричних структур. Наприклад:

Стільки по заду – дощів отаких,

Чарів і розчарів, цвіту і світу...
Щось таки вдіяв і щось таки встиг
Хто там од мене очікує **звіту**? [2, 7]

Звіт – письмове чи усне повідомлення офіційній особі, організації про свою роботу, виконання завдань; докладна розповідь про щось [13, I, 748]. Термін *звіт* розкриває психологію сприймання світу зрілою людиною, яка може дати докладну розповідь про своє життя і проаналізувати свої вчинки.

Цікаве своєю оригінальністю вживання медичних термінів у поезії Анатолія Кичинського. Наприклад:

...де **збальзамована** втомою птаха –
немов допотопна комаха – невдаха
в неволі в одній із твоїх намистин [5, 59].

Бальзамувати – змашувати тіло людини, тварини пахучими маслами, які використовуються в медицині з метою збереження [13, I, 129]. У творі термін входить до складу повторно розгорнутих метафор. Метафоризація відбувається за ознакою подібності функцій. Спеціалізоване слово перейшло в загальнономовний склад української мови у значенні чогось увіковіченого, збереженого.

Межи **скелетами** будинків
повзе бруківка, наче вуж [5, 6].

Скелет – сукупність кісток, що становлять тверду основу тіла людини та хребетних тварин [13, II, 307]. Детермінологічне слово *скелет* позначає велику кількість будинків із міцним фундаментом.

Розкриваючи психологічний стан героя, письменники використовують слова детермінологізованої лексики не лише у ролі метафор, а й у ролі порівнянь. Прикладом вживання таких термінів може бути поезія А.Кичинського:

Виходять люди з бомбосховищ
і білий світ не впізнають.
Неначе **кратери** вулканів,
Чорніють вирви на окруж.
І, наче **магма** скипає в душах помсти лють [5, 6].

Кратер – лійкуватий отвір на вершині вулканічної гори, через який під час виверження вулкана виливається лава, вилітає попіл, каміння [13, I, 918].

Магма – розплавлена силікатна маса високої температури, що виникає в глибині земної кори, а після виверження її на поверхню застигає, утворюючи деякі гірські породи [13, II, 125]. За допомогою геологічних термінів *кратер*, *магма* письменник змальовує навколишню картину дійсності та внутрішній стан людей. З їх глибини душі виривається з непередбаченою силою помста і лють, що, як і магма, знищує все на своєму шляху, так буде знищено і ворога.

Досить цікавого звучання набуває військова термінологія у творах Леоніда Куліша.

Там груш і яблук запахущі гори
В садку **артільнім** [6, 27].
...кує **артільний** наш коваль

У дні весняні добру сталь [7, 41].

Артіль – арт-перша частина складних слів, що відповідає слову артилерія(гарматне військо) [13, I, 42]. У поезії змальовано ліричного героя, колишнього солдата, який навіть після війни, вже у час відбудови називає свій сад артільним. Ми розуміємо, наскільки сильне психологічне враження отримав герой, який пройшов крізь бойові дії. Ліричний герой до кінця своїх днів залишиться солдатом. Отже, термін *артіль* розкриває психологію сприймання світу людиною.

Терміни різних галузей науки, техніки, мистецтва, суспільних відносин, детермінологізуючись, у творах виконують функцію надання оригінальності та образності творам. Своєрідне використання термінів письменниками характеризує їх творчу манеру та світоглядне мислення.

Поезії М.Братана характерна густа предметність, реалістичність поетичної оповіді. Він використовує терміни різних галузей людських знань. Наприклад:

Я не полишив заповіту,
Котрий потвердив би **архів**.
Росіє пам'ятник з граніту
В **меморіальнім карбі** слів [1, 40].

Архітектурний термін *меморіальний*, який служить для увічнення пам'яті якої-небудь особи або визначної події: пам'ятний [13, II, 168]. Ми знаємо, що у більшості випадків славу і визнання письменники отримують після смерті. Лише час в змозі оцінити їх твори. Тому «меморіальний карб слів» – це увічнення пам'яті та слави письменника за допомогою слова.

Яничари, мов чорні живі комахи, лізли по мертвих,
зблискували сталевими **жалами шабель**, огризалися вогненними
спалахами, а їх вистигали сховані за стінами стрільці [3, 75].

Шабля – холодна зброя з зігнутих сталевим лезом і гострим кінцем [13, III, 783]. З метою створення художнього образу автор використовує нетипове поєднання двох термінів: біологічного «жало» та військового «шабля». Письменник підкреслює цим, що шаблі яничарів були досить гострими, бо призначені для найкривавіших боїв. Показує армію сильним ворогом.

Книги переписані сотні разів **дячками**, несуть ересь [3, 63].

Дяк – церковний службовець [13, I, 134]. Письменник використовує зменшувальний суфікс задля того, щоб підкреслити неосвіченість багатьох служителів церкви. Це надає негативного відтінку змістові твору.

Нового звучання набуває детермінологічна лексика конфесійного стилю у поезії Л.Куліша. Наприклад:

Бо всіх **всеселенський** спасає **потоп** квіток;
від пролісків **текст пророцтва** речеться,
де знак, як **великопламений стовп** ! –
межа приречена [8, 27]

Потоп – велика повінь, що знищила світ[13, I, 880]. Автор поряд із терміном використовує прикметник «всеселенський», який якнайкраще характеризує масштабність подій, допомагає підсилити уяву читача. Таке

атрибутивне детермінологічне сполучення служить для надання поезії певної виразності.

«...і драм **божественних, благочестивих**» [6, 56].

Л.Куліш вживає гіперболізовані епітети на позначення святих осіб та книг, які покликані надати оповіді найбільшої виразності та урочистості.

Значну увагу у своїх творах письменник приділяє кінематографічній термінології.

Воно в твоїх професорських хоробах краще в шахматишки гуляти, але й у моїй **короткометражці** нічого [6, 78].

Короткометражка – позначення на невелику кількість метрів плівки або невеликий за обсягом часу фільм [13, I, 88]. А в творі детермінологічне слово вживається на позначення простого побутового поняття, а саме невеликої за розміром квартири.

Детермінологізовані слова активно поповнюють лексичну систему мови, входять до розмовно-побутового стилю. Більшість таких лексем набувають різних відтінків – іронічного, сатиричного, саркастичного. Інколи науковий термін та співзвучне загальноживане слово потрапляють до одного наукового контексту, що може призводити до жартівливого звучання. Так міжгалузеві термінологічні омоніми можна спостерігати на прикладах лінгвістичних і медичних термінів. Наприклад:

...цілу ніч бився над твоїм реченням, як риба об лід. Такий **аналіз...Аналізи** в нас беруть тепер у поліклініках [8, 72].

Лінгвістичний термін *аналіз* означає метод наукового дослідження предметів, явищ шляхом розкладу їх у думці на складові частини [13, I, 29].

Медичний термін *аналіз* – визначення складу і властивостей якої-небудь речовини, дослідження [13, I, 29]. Автор досягає комізму за допомогою термінологічної омонімії. Адже герой переосмислює лінгвістичний термін *аналіз*, використовуючи його в іншому значенні.

Не менш іронічно звучить при поєднанні метеорологічного терміна з суспільним. Таким чином М.Братан намагався передати розсіяне знання героя про політику.

Кажу ж, мені **політика – туман** [2, 7].

Він нічого не чув і знай **шкварив** одсирілим смичком по струнах [3, 227].

Лексема «шкварити» є професіоналізмом серед кухарів. Письменник використав її своєрідно, увівши до музичної терміносистеми, де вона позначає гарну гру на скрипці.

М.Братан використовує церковні терміни переважно у їх прямому значенні, але додаючи зменшено-пестливі суфікси, що надає оповіді розмовного, побутового, а тому і комічного характеру. Наприклад:

Оце зустрів премудрого **божка**,

Котрий цих віршів не читав із роду [1, 23].

Часто в творчому процесі настає момент граничної конкретизації фантазмів, відбувається персоніфікація образів в уяві художників слова.

Функцію «оживлення» образу виконує військовий термін космодром, у

змальованні картини природи:

Хай спекота, сльота чи скипень –
Степ, як той космодром гуде [1, 5].

Космодром – ділянка зі спеціальними спорудами й обладнаннями для розміщення, обслуговування й старту космічних кораблів [13, II, 305]. Поезія побудована на своєрідному художньому контрасті. М.Братан прямо порівнює степ із космодромом. У нашій уяві виникають асоціативні картини звуків космодрому та паралельно – шуму лісу.

У Л.Куліша простежуємо персоніфікацію образів на таких прикладах:

Задивився чабан у гору,
Степ **моторами** ожив.
В полудневу красну пору
Жайвір всіх заворожив [6, с.17].

Мотор – машина, що перетворює різні види енергії на механічну; двигун, рушій [13, I, 515]. Автор змальовує картину природи, тишу і спокій якої порушено шумом моторів. І це свідчить про розвиток техніки і науки, які крокують швидкою ходою. Але водночас він проводить паралель між «живою» технікою і жайвором, що заворожує своїм співом.

Під бадьорий мотив у великім танку
Рій краплин закрутив на широкім ставку [7, 12].

З метою створення художнього образу автор використовує нетипове поєднання двох термінів: біологічного «рій» та метеорологічного «краплі». Письменник цим яскраво змальовує образ дощу.

Досить емоційно-експресивного забарвлення набуває поезія А.Кичинського. Для більшої образності він використовує зменшено пестливий суфікс, який додає до детермінологічної лексеми.

На яблунці розкрила **дзьобик** брунька,
А навкруги – куди не глянь – зима.
Така стоїть у світі холоднеча, такі сніги.
А брунька за своє: лишень розкрила **дзьобик** – не щечече,
Витьохкує, кує [5, 57].

Дзьоб – подовжена загострена і покрита рогівкою ротова частина у птахів і у деяких тварин [13, I, 539]. Термін відіграє у поезії функцію персоніфікації образу та надає динамізму картині природи.

Задум поетів найкраще розкривається при розкритті ідеї їх творів. Часто митці використовують оригінальні підходи з метою привернення уваги читачів до ідейного навантаження своїх творів. Одним із таких підходів є підсилення ідеї твору за допомогою лексичних можливостей мови. Як лексичний засіб терміни не тільки підсилюють ідею творів, а й надають їм оригінального звучання.

У поезії Л.Куліша трапляються метеорологічні терміни, які набувають оригінального переосмислення:

І ви не знаєте, чи скоро до вас приб'ється та печаль,
Яка з відкритим **семафором** крізь гомінку несеться даль.
Тим часом **іній** ваші скроні

припорошив, немов юга [7, 110].

Іній – тонкий шар кристалів льоду, що утворюється осіданням водяної пари з повітря на охолоджені предмети [13, I, 791]. Поет веде роздуми про смисл людського існування. Образ інею переосмислюється у філософський образ довголіття, мудрості. Отже, смисл детерміноогізованого слова становить ядро головної думки поезії.

Не менш образно звучать метеорологічні терміни у поетичних творах М.Братана:

Життя людей з-під **бурі і грози**

Не втиснути у дві посмертні дати [1, 7].

Буря навальний вітер з дощем, грозою, снігом [13, I, 149].

Гроза – грім і блискавка з дощем, що супроводяться вітром [13, I, 467].

За допомогою детермінологічних слів автор передав усю трагедію людського життя у роки війни, події яких навіть не можливо вмістити на сторінках підручників. Таким чином, термін підкреслює головну думку поета – сучасники повинні зберегти спогади про минуле.

Філософські роздуми на сторінках своєї поезії веде і А.Кичинський.

Ні вибухів, ні куль...

А залізниці

Ввижається і досі уві сні

Залізні апокаліпсичні птиці [5, 30].

Апокаліпсис – одна з книг християнської церковної літератури, у якій зібрані містичні пророцтва про кінець світу [5, I, 37]. Під детермінологічним словосполученням *залізні апокаліпсичні птиці* розуміємо військові літаки, що знищували мирні поселення у роки війни. Вживання прикметника залізний надає словосполученню більшої експресивності. За допомогою детермінологічного словосполучення автор передає внутрішні переживання героя. Ми розуміємо на скільки сильне психологічне враження отримав герой, який пройшов крізь бойові події. Таким чином, термін підкреслює головну думку поета – події війни не пройшли безслідно, а викарбувались у пам'яті людей.

У результаті проведеного лінгвостилістичного аналізу ми дійшли висновку, що функційне призначення професійно-термінологічної лексики у творах найрізноманітніше. Вони виконують як інформативну функцію (тобто вживаються в прямому номінативному значенні і відображають характерні ознаки мовного процесу нашої доби), так і емоційно-експресивну, проникаючи у тканину художнього твору, сприяють створенню яскравого, неповторного образу, посилюють виразність тексту. Емоційно-експресивне забарвлення створюється різними засобами: афіксами, інтонацією, особливими синтаксичними конструкціями, вживанням певних слів, семантиці яких властиве емоційно-експресивне забарвлення тощо.

Якщо раніше вузькоспеціальна термінологія використовувалась переважно тільки в колах спеціалістів, як засіб номінації понять із різних галузей – лише в спеціальній науковій літературі, то на сучасному етапі значна кількість вузькоспеціальних термінів примкнула до категорії

загальноживаних, з практично необмеженою сферою вживання. Подібні терміни перестали бути досягненням тільки вчених-спеціалістів і суттєво розширили діапазон свого функціонування. Тому на сучасному етапі розвитку літератури письменники дуже часто використовують у своїх творах **детермінологічні слова**. І якщо в науково-технічній літературі номінативна функція термінів є основою, то в художньому творі вона відіграє лише допоміжну роль.

Детермінологічна лексика належить до особливого функційного різновиду української літературної мови.

Спостереження над мовою художньої літератури ХХ століття дає підстави стверджувати, що використання художньо-стилістичних можливостей детермінологічної лексики служить для посилення виразності, емоційності, для створення яскравого, нового оригінального образу, бо термін, як і будь-яке слово, в художньому творі виступає в нерозривній єдності з художнім образом.

Література

1. Братан М.І. Степові люди. – К.: Дніпро. – 1979.
2. Братан М.І. Царина. – Херсон: Айлант. – 1999. – 60 с.
3. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. – К.: Радянська школа, 1955.
4. Карпова В.Л. Термін і художнє слово. – К., 1967.
5. Куліш Л. Високе літо. Поезії. – Сімферополь: Таврія. – 1973. – 128 с.
6. Куліш Л. Зізнання. Вибрані поезії. – Херсон: Просвіта. – 2000. – 64 с.
7. Куліш Л. На чистоводі. – Дніпро. – 1984. – 150 с.
8. Куліш Л. Яблука в росі: Оповідання. – Сімферополь. Таврія. – 1990. – 128 с.
9. Лазебник Ю.С., Ярмак В.И. Поезія ХХ века: слово, текст, мир. – К.: Вища школа. – 1992.
10. Молодід Т.К. Метафоризація термінів // Проблеми лексикології. – К.: Освіта. – 1995.
11. Наконечна Г.В. До історії формування української науково-технічної термінології // Мовознавство. – 1992. – №6. – С. 41–47.
12. Непійвода Н.Ф. Внутрішні стильові можливості термінів // Культура слова: Республіканський збірник. – К., 1983. – Вип.25. – С.9–12.
13. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. – К.: Апонім, 1999.
14. Панько Т.І. Концептосфера термінологічної розбудови української мови // Мовознавство. – 1994. – №1. – С. 14–19.
15. Релігієзнавчий словник. – К.: Четверта хвиля. – 1996.
16. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наукова думка, 1998. – 236 с.
17. Словник української мови в 11 т. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
18. Суперанская О.В. Общая терминология. – М., 1988.